

Lokalna Grupa Działania „Przyjazna Ziemia Limanowska”

Opracowanie Analizy Obszarów problemów społecznych, gospodarki, przedsiębiorczości, rynku pracy, sektora społecznego (aktywności społecznej i organizowania się społeczności lokalnych), potencjału turystycznego, rolnictwa, zagospodarowania przestrzennego/układu osadniczego, tożsamości i tradycji, dziedzictwa kulturowego, produktów lokalnych, ochrony środowiska, zmian klimatu i innowacyjności na obszarze LSR z porównaniem danych statystycznych do średniej w województwie i Polsce oraz wskazaniem problemów, potrzeb, zasobów, potencjałów i określeniem grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR

INICJATYWAŁOKALNA.PL

Wrzesień 2015

Spis treści

Wstęp.....	3
1. Opis obszaru	4
2. Charakterystyka demograficzna	6
3. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości i sektora społecznego	8
4. Charakterystyka rynku pracy – zatrudnienie i bezrobocie	11
5. Opieka społeczna	12
6. Dostęp do infrastruktury publicznej	13
7. Dziedzictwo kulturowe, turystyka	15
8. Zagospodarowanie przestrzenne, gospodarka komunalna, ochrona środowiska	18
9. Innowacyjność	19
Spis tabel	21
Spis wykresów	22
Bibliografia	23

Wstęp

Niniejszy dokument zawiera analizę obszarów problemów społecznych, gospodarki, przedsiębiorczości, rynku pracy, sektora społecznego, potencjału turystycznego, rolnictwa, zagospodarowania przestrzennego, układu osadniczego, tożsamości i tradycji, dziedzictwa kulturowego, produktów lokalnych, ochrony środowiska, zmian klimatu i innowacyjności na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania „Przyjazna Ziemia Limanowska” (LGD). Dane statystyczne z gmin LGD porównano do średniej w województwie małopolskim i średniej w Polsce, a także wskazano problemy, potrzeby, zasoby i potencjały oraz określono grupy szczególnie istotne z punktu widzenia realizacji LSR na obszarze działania LGD.

Analizy dokonano na podstawie dostępnych danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego oraz informacji zawartych na stronach internetowych m.in. Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Portalu Funduszy Europejskich. Przedstawiono dane z lat 2009–2013.

1. Opis obszaru

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Przyjazna Ziemia Limanowska” (LGD) jest partnerstwem, w skład którego wchodzi przedstawiciele władz publicznych, lokalnych partnerów społecznych i gospodarczych oraz mieszkańców z terenu dziewięciu gmin województwa małopolskiego, z powiatu limanowskiego. Są to gminy wiejskie: Dobra, Jodłownik, Kamienica, Limanowa, Laskowa, Łukowica, Słupnice i Tymbark oraz Miasto Limanowa.

Rysunek 1 Obszar LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”

Źródło: Opracowanie własne

Szczegółowe dane na temat gmin wchodzących w skład LGD wraz z ich powierzchnią i liczbą ludności na dzień 31.12.2013 r. przedstawia tabela 1.

Tabela 1 Podstawowe dane na temat gmin tworzących LGD

Nazwa gminy	Typ gminy	Identyfikator gminy	Powierzchnia (km ²)	Liczba ludności (osoby)
Dobra	wiejska	120703 2	110	9 796
Jodłownik	wiejska	120704 2	72	8 408
Kamienica	wiejska	120705 2	95	7 750
Limanowa	wiejska	120707 2	152	24 405
Limanowa	miejska	120701 1	19	15 133
Laskowa	wiejska	120706 2	72	7 940
Łukowica	wiejska	120708 2	70	9 785
Słupnice	wiejska	120711 2	57	6 453
Tymbark	wiejska	120712 2	33	6 489
Razem LGD			940	96 159

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obszar LGD jest spójny pod względem przestrzennym. Wszystkie gminy pozostają w bezpośrednim lub dalszym sąsiedztwie, tworząc obszar znajdujący się w jednym obrysie.

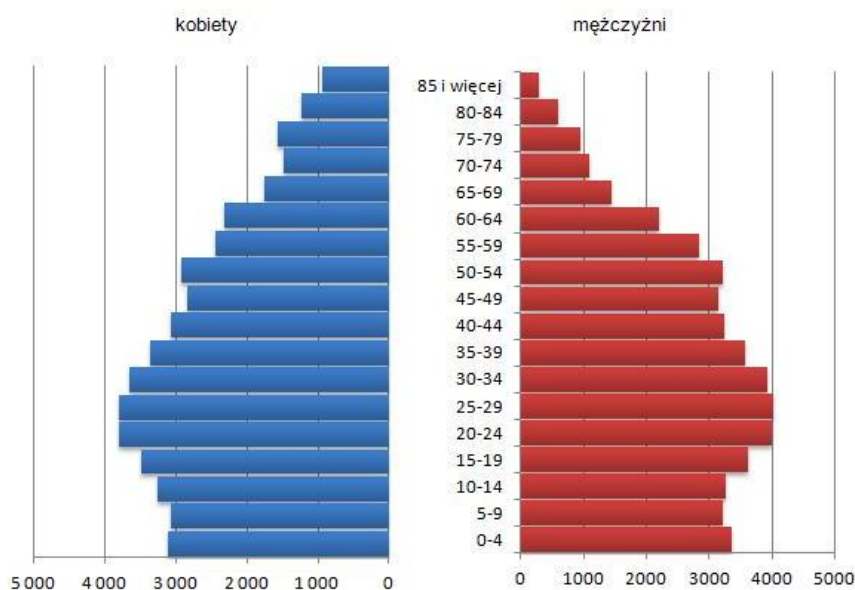
Poza spójnością przestrzenną teren ten posiada wiele cech wspólnych, a działalność prowadzona w poszczególnych gminach w różnych dziedzinach wzajemnie się uzupełnia. Najbardziej wyraźnym przejawem spójności omawianego obszaru jest dziedzictwo naturalne i kulturowe, które jest elementem mogącym przyciągnąć turystów, a tym samym spowodować rozwój obszaru. Aby w pełni wykorzystać posiadany specyficzny potencjał LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska” chce podejmować zintegrowane działania ukierunkowane na podnoszenie atrakcyjności terenu oraz umacnianie tożsamości kulturowej mieszkańców.

2. Charakterystyka demograficzna

Na dzień 31 grudnia 2013 roku, zgodnie z danymi opublikowanymi przez Główny Urząd Statystyczny (GUS)¹, obszar objęty działaniem Lokalnej Grupy Działania „Przyjazna Ziemia Limanowska” (LGD) zamieszkiwało 96 159 osób. Charakterystyczna dla obszaru jest rosnąca liczba ludności – w 2009 r. tereny te zamieszkiwało 78 051 osób, w latach 2009–2013 nastąpił wzrost o 23%.

Największy udział w liczbie ludności, zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn, miały osoby w wieku 20–29 lat (wykres 1).

Wykres 1 Struktura ludności według płci i wieku na obszarze LGD w 2013 r.

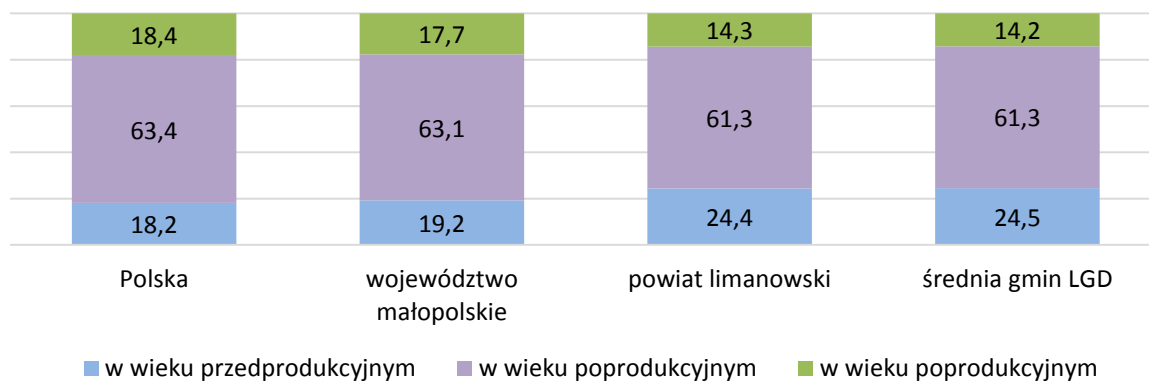

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Cechą wyróżniającą obszar LGD był wyższy niż w Polsce i województwie małopolskim udział procentowy osób w wieku przedprodukcyjnym oraz niższy niż w Polsce i województwie małopolskim udział procentowy osób w wieku poprodukcyjnym w 2013 r. Wskaźniki dla obszaru LGD i powiatu limanowskiego były do siebie bardzo zbliżone (wykres 2). W latach 2009–2013 liczba osób w wieku przedprodukcyjnym malała, a w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym rosła. W 2009 r. udział osób w wieku przedprodukcyjnym wynosił 26,1%, w wieku produkcyjnym 60,3%, a w wieku poprodukcyjnym 13,6%.

¹ Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl.

Wykres 2 Udział % ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem – porównanie dla Polski, województwa małopolskiego, powiatu limanowskiego i średniej gmin LGD w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tak układającą się strukturę ludności wpływ miał wysoki przyrost naturalny, który w latach 2009–2013 ulegał nieznacznym wahaniom, cały czas utrzymując jednak wynik dodatni na poziomie powyżej 5. W 2013 r. wskaźnik ten na obszarze LGD wynosił 5,3 i był znacznie wyższy niż w Polsce (-0,5) i województwie małopolskim (1,2). Na obszarze LGD widoczny był również stosunkowo niski udział osób w wieku produkcyjnym, na który wpłynęło ujemne saldo migracji – w przeliczeniu na 1 000 ludności w 2013 r. osiągnęło wynik -1,4, który równy był ze wskaźnikiem dla powiatu limanowskiego oraz wyższy niż w Polsce (-0,5) i województwie małopolskim (0,8). W latach 2009–2013 średni wynik wskaźnika migracji wynosił -0,7.

3. Charakterystyka gospodarki, przedsiębiorczości i sektora społecznego

Na terenie LGD liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru na 10 tys. ludności w latach 2009–2013 utrzymywała się na zbliżonym poziomie z niewielką tendencją wzrostową. Wynik ten jest znacznie niższy niż wskaźnik dla Polski i województwa małopolskiego (tabela 2). Najwyższy wskaźnik w 2013 r. odnotowano w Mieście Limanowa (1 131), najniższy w Gminie Łukowica (501).

Tabela 2 Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013

Nazwa	Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności				
	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	981	1 015	1 004	1 032	1 057
województwo małopolskie	952	993	991	1 024	1 044
powiat limanowski	642	681	677	686	696
średnia LGD	633	669	666	677	686

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2009–2013 na terenie LGD widoczny był spadek jednostek nowo rejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności. Wskaźnik ten był niższy niż średnia dla Polski i województwa małopolskiego (tabela 3). W 2013 r. najwięcej jednostek zarejestrowano w Mieście Limanowa (95), najmniej w Gminie Laskowa (43).

Tabela 3 Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013

Nazwa	Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności				
	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	92	104	90	93	95
województwo małopolskie	95	109	91	96	93
powiat limanowski	93	104	71	78	73
średnia LGD	94	100	72	80	74

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba podmiotów na 1 000 ludności w wieku produkcyjnym w 2013 r. na obszarze LGD wynosiła 112, i była niższa niż w Polsce (167), województwie małopolskim (166) i powiecie limanowskim (113). W 2009 r. wskaźnik ten wynosił 105, w latach 2009–2013 widoczna była jednak tendencja wzrostowa – wzrost o prawie 7% (tabela 4).

Tabela 4 Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013

Nazwa	Liczba podmiotów na 1 000 ludności				
	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	152	158	156	162	167
województwo małopolskie	150	156	156	162	166
powiat limanowski	107	112	111	112	114
średnia LGD	105	110	109	111	112

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności (tabela 5) w latach 2009–2013 utrzymywała się na obszarze LGD na zbliżonym poziomie, osiągając w 2013 r. wynik 57, który był niższy niż w Polsce (77), województwie małopolskim (78) i powiecie limanowskim (58).

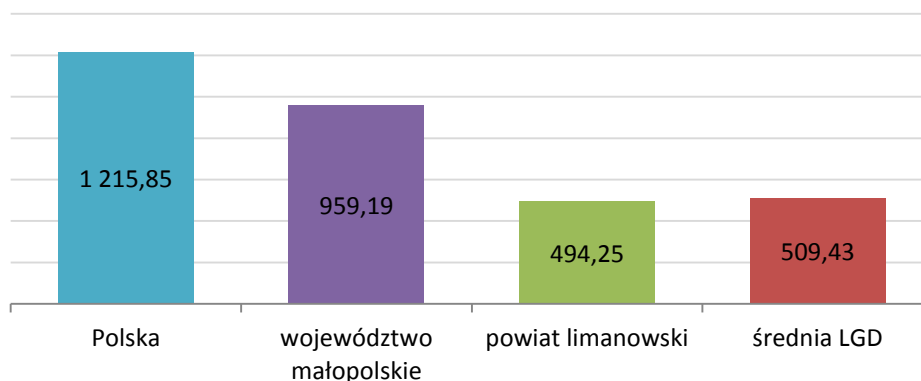
Tabela 5 Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013

Nazwa	Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności				
	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	74	76	75	76	77
województwo małopolskie	73	76	75	77	78
powiat limanowski	54	57	57	57	58
średnia LGD	53	56	55	56	55

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dochód podatkowy w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyliczony jako średnia dla obszaru LGD w 2013 r. wynosił 509,43 zł. Był to wynik ponad dwukrotnie niższy niż w Polsce – 1 215,85 zł, niższy niż w województwie małopolskim – 959,19 zł, i nieznacznie wyższy niż w powiecie limanowskim – 494,25 zł (wykres 3). Najlepszą sytuację odnotowano w Gminie Tymbark (1 082,29 zł) oraz w Mieście Limanowa (1 040,58 zł), najgorszą zaś w Gminie Łukowica (243,93 zł).

Wykres 3 Dochód podatkowy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz na obszarze LGD w 2013 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Średnia dochodów gmin wchodzących w skład LGD w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2013 r. wynosiła 1001 zł, kwota ta była niższa niż średnia dla Polski (2 042 zł) i województwa małopolskiego (1 811 zł).

Udział procentowy dochodu własnego gmin wchodzących w skład LGD w dochodach ogółem w 2013 r. wyniósł 30,68% i był znacznie niższy niż w Polsce (54,49%) i województwie małopolskim (51,53%), oraz nieznacznie wyższy niż w powiecie limanowskim (29,51%).

Udział podatku od osób fizycznych w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2013 r. wynosił 404,59 zł i był niższy niż w Polsce (724,58 zł) i województwie małopolskim (668,93 zł). Udział podatku od osób prawnych w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2013 r. wynosił 7,29 zł i był ponad siedmiokrotnie niższy niż w Polsce (54,13 zł) oraz niższy niż w województwie małopolskim (40,78 zł).

Na obszarze LGD w 2013 r. działało 227 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Ilość tego rodzaju podmiotów od roku 2009 stale wzrastała, co świadczy o zaangażowaniu lokalnej społeczności. Średnia dla LGD liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w 2013 r. wynosiła 24. Wynik ten był niższy niż w Polsce (32) i województwie małopolskim (31) oraz wyższy niż w powiecie limanowskim (23).

Istotną branżą gospodarki na terenach LGD jest działalność rolnicza. Uwarunkowana jest zarówno czynnikami przyrodniczymi (ukształtowanie terenu, klimat, jakość gleb), jak i kulturowymi (tradycyjne uprawy, struktura agrarna uwarunkowana historycznie). W 2013 r. użytki rolne stanowiły 55,55% obszaru LGD tj. 37 768 ha. Średnia wielkość gospodarstwa

wynosiła 3,40 ha, co świadczy o agrarnej strukturze rolnictwa. Dominującą rolę – 59,3% użytków rolnych stanowiły grunty orne, 26,63% łąki i pastwiska, 9,16% sady.

Na obszarze LGD, który posiada duży potencjał do rozwoju turystyki związany z atrakcyjnym położeniem, bogactwem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w 2013 r. działały zaledwie 144 podmioty gospodarcze w sekcji I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (w sekcji PKD 2007), co stanowiło 2% wszystkich podmiotów. Najwięcej podmiotów działało w Mieście Limanowa (36) oraz w Gminie Limanowa (31), zaś najmniej w Gminie Słupnice (3).

4. Charakterystyka rynku pracy – zatrudnienie i bezrobocie

Na przestrzeni lat 2009–2013 sytuacja osób zatrudnionych nie ulegała znaczącym zmianom i utrzymywała się na podobnym poziomie. Średnia liczba osób pracujących w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców na terenie LGD w 2013 r. wynosiła 133. Wynik ten był prawie dwukrotnie niższy niż w Polsce (226), oraz województwie małopolskim (215). Najwyższy wskaźnik zatrudnienia osiągnęły Miasto Limanowa (439) oraz Gmina Tymbark (216), co jest ściśle powiązane z faktem, iż Limanowa jest miastem powiatowym, natomiast w Gminie Tymbark działają zakłady produkcyjne firmy Tymbark S.A. – lidera na rynku soków, nektarów i napojów. Najniższy wskaźnik odnotowały Gmina Łukowica (42) oraz Gmina Limanowa (45). W roku 2009 liczba osób zatrudnionych na 1 000 ludności wynosiła 126 i był to wynik najmniejszy w omawianym okresie – największy osiągnięto w 2013 r.

Przeciętne wynagrodzenie brutto w 2013 r. w powiecie limanowskim wyniosło 2 994,25 zł. Był to wynik dalece odbiegający od przeciętnego wynagrodzenia w kraju (3 877,43 zł) oraz w województwie małopolskim (3 574,22 zł).

W 2013 r. stopa bezrobocia w powiecie limanowskim wynosiła 18,8%. Bezrobocie w powiecie było znacznie wyższe niż w województwie małopolskim (11,6%) oraz w Polsce (13,4%). Obszar objęty działaniem LGD również charakteryzuje wysoki wskaźnik bezrobocia. Liczba osób bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym wyliczona jako średnia arytmetyczna na terenie LGD na dzień 31.12.2013 r. wynosiła 0,14 (tabela 6). Wskaźnik ten był znacznie wyższy niż wynik w Polsce (0,09) oraz w województwie małopolskim (0,08). Najwyższy wynik odnotowano w Gminie Kamienica (0,16), najniższy zaś w Gminie Laskowa (0,11).

Tabela 6 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba osób w wieku produkcyjnym w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz na obszarze LGD w 2013 r.

Nazwa	Liczba osób bezrobotnych	Liczba osób w wieku produkcyjnym	Stosunek liczby bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym
Polska	2 157 883	24 422 146	0,09
województwo małopolskie	164 434	2 120 442	0,08
powiat limanowski	10 569	78 820	0,14
średnia LGD	8 103	58 947	0,14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wśród 8 103 osób zarejestrowanych w 2013 r. na obszarze LGD bezrobotnych było 3 729 mężczyzn oraz 4 374 kobiet. W latach 2009–2013 widoczna była tendencja wzrostowa osób zarejestrowanych jako bezrobotne, zarówno wśród kobiet jak i mężczyzn.

Na terenie powiatu limanowskiego w 2013 r. zarejestrowanych jako bezrobotne było 10 569 osób. Wśród nich największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (32,89%), kolejną – osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (25,84%), dalej osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym (18,91%) oraz osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (13,16%), najmniejszą zaś grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (9,20%).

5. Opieka społeczna

Obszar LGD odznaczał się dużą liczbą ludności korzystającej ze świadczeń opieki społecznej. W latach 2009–2012 wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 ludności spadał. W roku 2013 nastąpił niewielki jego wzrost (141) w stosunku do roku poprzedniego, niemniej jednak był znacznie wyższy niż, średnia w Polsce (83) i w województwie małopolskim 67 (tabela 7).

Tabela 7 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w latach 2009–2013 w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013

Nazwa	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców				
	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	91	87	81	81	83
województwo małopolskie	73	70	66	67	67
powiat limanowski	144	133	130	128	130
średnia LGD	155	143	142	139	141

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2009–2013 zauważalna jest tendencja spadkowa udziału procentowego liczby dzieci do 17 lat, na które rodzice otrzymywali zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku – w 2013 r. wynosił 49,3% i był mniejszy niż w roku 2009 o 13,1%. W Polsce w 2013 r. wskaźnik ten wynosił 30,4%, w województwie małopolskim 32,8%, a w powiecie limanowskim 50,3%. Pomimo iż widoczny był spadek wskaźnika w badanym okresie to przewyższał on znacznie wskaźniki w Polsce i województwie małopolskim.

W latach 2009–2013 na obszarze LGD liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej ulegała nieznacznym wahaniom. Najniższy wynik odnotowano w 2011 r. (3 333), najwyższy zaś w 2013 r. (3 507).

W 2013 r. wydatki gmin wchodzących w skład LGD na pomoc społeczną w wydatkach ogółem stanowiły 17,03%, był to wynik wyższy niż w Polsce (13,87%) i województwie małopolskim (13,24%)

6. Dostęp do infrastruktury publicznej

Na obszarze LGD w 2013 r. działało 40 publicznych i prywatnych przychodni. Wskaźnik przychodni na 10 tys. mieszkańców wyniósł 4, co było wynikiem niższym niż w Polsce i województwie małopolskim, w których wskaźnik ten wynosił 5.

Liczba dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 000 dzieci w wieku 3–5 lat na obszarze LGD w 2013 r. wynosiła 593. Wynik ten był niższy od wskaźników w Polsce (741) i województwie małopolskim (734) oraz równy wskaźnikowi w powiecie limanowskim (593). Należy zauważyć również tendencję wzrostową wskaźnika w latach 2009–2013 – w 2009 roku wynik był niższy o 188.

W latach 2009–2013 na obszarze LGD widoczny był spadek liczby uczniów szkół podstawowych na 1 000 mieszkańców. W 2009 r. liczba uczniów szkół podstawowych na 1 000 mieszkańców wynosiła 103, a w 2013 r. 76. Wynik ten był jednak wyższy niż w Polsce (56) i województwie małopolskim (59).

Parametrami obrazującymi jakość kształcenia są wyniki osiągnięte przez uczniów w sprawdzianach i egzaminach końcowych. W tabeli 8 przedstawione zostały wyniki sprawdzianu po szóstej klasie szkoły podstawowej w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz gminach wchodzących w skład LGD w latach 2010–2013

Tabela 8 Średnie wyniki ze sprawdzianu po 6 klasie szkoły podstawowej w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz w gminach LGD w latach 2010–2013

Jednostka terytorialna	Średnie wyniki sprawdzianu po 6 klasie (w punktach)			
	2010	2011	2012	2013
Polska	24,56	25,77	22,75	24,03
województwo małopolskie	25,61	26,16	23,66	25,13
powiat limanowski	24,76	25,33	22,16	23,70
Miasto Limanowa	26,66	26,66	24,00	24,40
Gmina Dobra	24,42	24,95	20,84	21,40
Gmina Jodłownik	23,63	25,34	21,40	23,20
Gmina Kamienica	24,08	25,98	22,94	24,70
Gmina Laskowa	23,48	24,57	23,05	23,10
Gmina Limanowa	25,35	25,39	21,69	25,10
Gmina Łukowica	25,98	27,51	23,40	25,10
Gmina Słopnice	24,34	24,40	22,87	24,40
Gmina Tymbark	24,35	26,79	23,36	21,40
średnia LGD	24,70	25,73	22,62	23,66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE Kraków, www.oke.krakow.pl

Wyniki uczniów gmin wchodzących w skład LGD w 2013 r. były niższe niż wyniki w Polsce i województwie małopolskim oraz wyższe niż w powiecie limanowskim².

Tabela 9 przedstawia wyniki z poszczególnych przedmiotów, które osiągnęli uczniowie w 2013 roku na egzaminie kończącym gimnazjum w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz gminach wchodzących w skład LGD.

² Strona internetowa Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, www.oke.krakow.pl.

Tabela 9 Średnie wyniki z egzaminów kończących gimnazjum w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz gminach LGD w 2013 r.

Jednostka terytorialna	Średnie wyniki z egzaminu kończącego gimnazjum (w %)					
	Język Polski	Historia i WOS	Matematyka	Przedmioty przyrodnicze	Język angielski poziom podstawowy	Średni % wynik z przedstawionych egzaminów
Polska	62	58	48	59	63	58
województwo małopolskie	64	60	51	63	58	59
powiat limanowski	64	58	49	61	58	58
Miasto Limanowa	68	59	59	63	67	63
Gmina Dobra	67	57	51	61	59	59
Gmina Jodłownik	62	56	45	59	54	55
Gmina Kamienica	56	55	43	56	53	53
Gmina Laskowa	63	57	55	64	55	59
Gmina Limanowa	65	59	51	61	62	60
Gmina Łukowica	64	60	54	66	59	61
Gmina Słupnice	66	57	47	61	55	57
Gmina Tymbark	65	61	50	63	58	59
średnia LGD	64	58	51	62	58	58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OKE Kraków, www.oke.krakow.pl

Uczniowie gimnazjów z gmin wchodzących w skład LGD osiągnęli takie same wyniki jak średnia w Polsce i powiecie limanowskim, ale niższe niż w województwie małopolskim.

7. Dziedzictwo kulturowe, turystyka

Wyjątkowy klimat obszaru LGD tworzy ukształtowanie powierzchni oraz duże zalesienie terenu (39,65% powierzchni zajmują grunty leśne i zadrzewione), bogactwo fauny i flory oraz liczne zabytki architektury sakralnej i dziedzictwa kulturowego.

Do najważniejszych zabytków na terenie LGD należą: kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy w Dobrej, cmentarz przykościelny w Dobrej, kościół parafialny pw. Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Jurkowie, kościół parafialny pw. św. Mikołaja w Skrzydlnej, zespół dworski w Skrzydlnej, kościół parafialny pw. Narodzenia NMP w Jodłowniku, park dworski w Mstowie, park dworski w Słupi, zespół klasztorny cystersów w Szczyrzycu, kościół parafialny pw. św. Barbary i Stanisława Biskupa w Szyku, ogród

dworski w Kamienicy, zespół dworski w Laskowej, dom drewniany w Pisarzowej, oraz wiele przydrożnych kapliczek, cmentarzy wojennych, kaplic i zespołów dworskich.³

O bogactwie fauny i flory decyduje liczna ilość rezerwatów, borów i lasów beskidzkich, występowanie jaskiń oraz źródeł wód mineralnych: szczaw, alkaliczno-słonnych i siarczkowych. Wśród nich najważniejsze z punktu widzenia rozwoju turystyki są⁴: Park Podworski, Rezerwat przyrody „Mogielica”, Rezerwat przyrody „Śnieżnica”, Rezerwat przyrody „Kostrza”, Jaskinia Zbójecka w Łopieniu, Wodospad Spad, torfowisko „Bagna Łopieńskie”, które wykorzystać można w celu m.in.: stworzenia tematycznych szlaków turystycznych, platform widokowych, czy w przypadku jaskiń – miejsc przyciągających poszukiwaczy przygód i grotolazów.

Cechą wyróżniającą region, a zarazem jego wielkie bogactwo jest kultura, w tym kultura ludowa – pielęgnowana, kultywowana i reprezentowana przez dziesiątki indywidualnych artystów, rzeźbiarzy, kowali, gawędziarzy, śpiewaków ludowych, grupy kolędnicze, amatorskie zespoły muzyczne, kapele ludowe czy hafciarki. Na obszarze LGD działają: zespoły regionalne, Koła Gospodyń Wiejskich, wiele grup plastycznych i kapel śpiewaczych. Na uwagę zasługują bogato zdobione stroje ludowe.

Ważną rolę dla rozwoju regionu pełnią produkty tradycyjne – ich znajomość oraz promocja. Do najważniejszych produktów tradycyjnych na terenie LGD należą:

- Łukowicka śliwka suszona – pochodzi z istniejących na terenie LGD sadów śliwkowych, w których rosną śliwki węgierki od dawna wykorzystywane do różnych przetworów. Od ponad 100 lat w okolicach Łukowicy wykorzystuje się je również do suszenia. Na trwałe w krajobraz regionu wpisały się suszarnie śliwek, zwane „suśniami”.
- Jodłownicki kołacz z serem – pieczony dawniej tradycyjnie na wesela, znany był od kilku wieków. Jest to okrągły, niewielki placek z ciasta drożdżowego, w którym rozłożony jest równomiernie miąższ z sera. Najważniejszym jego składnikiem jest ser, przygotowany z twarogu wysokiej jakości, dobrze odcisniętego z serwatki.
- Chleb męciński – do wyrobu którego używana jest mąka razowa i zakwas z dodatkiem kwaśnego mleka. Tradycyjnie pieczony jest w piecu opalanym drewnem jodłowym z domieszką bukowego. Z jego wypiekiem związane są liczne obyczaje regionalne, szczególnie weselne.
- Sery twarogowe niedojrzewające – produkowane metodą tradycyjną praktycznie niezmienioną od czasów wojennych. Surowcem do wyrobu serów jest mleko surowe

---

³ Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, www.nid.pl

⁴ Strona internetowa Starostwa Powiatu Limanowskiego, www.powiat.limanowa.pl

pozyskiwane z gospodarstw wiejskich od krów wypasanych na łąkach górskich i podgórskich porośniętych ziołami.

- Chleb żarnowy z Łomnej – wypiekany z mąki odpowiedniej granulacji, przygotowanej na żarnach, pieczony w piecu opalanym drewnem.
- Rosół polski – gotowany na mięsie wołowym lub cielęcym z dodatkiem drobiowego (jarząbka, kuropatwy lub gołębia), przyprawiany solą, pieprzem lub kwiatem muszkatowym, rozmarynem, pietruszką lub koprem.
- Wiśnicki makaron tradycyjny – produkowany ze sprawdzonych, naturalnych składników: mąki pszennej, świeżych jaj kurzych oraz wody – robiony ręcznie.
- Podpłomyk z cebulą – składniki do wyrobu podpłomyka mieszane są w specjalnej drewnianej dzieży, wyrobione ciasto uformowane na placki wkłada się do pieca na specjalnej drewnianej łopacie. Piec musi być opalany drewnem sosnowym, co dodaje podpłomykom aromatu. Podaje się je posmarowane tradycyjnym wiejskim masłem i posypane cebulą.

Topografia terenu, zasoby przyrodnicze oraz posiadane zasoby dziedzictwa kulturowego stwarzają warunki do rozwoju nowej infrastruktury turystycznej – szlaków pieszych i rowerowych (zwykłych oraz kwalifikowanych, m.in. do uprawiania kolarstwa górskiego), a także szlaków tematycznych, oraz do zmodernizowania tych już istniejących (wykonanie dojazdów, miejsc parkingowych, zatoczek, platform widokowych). Szansą dla regionu jest pełniejsze niż dotychczas wykorzystanie zasobów źródeł wód mineralnych. Do promocji regionu wykorzystać można walory przyrodnicze takie jak górski klimat, czy też istniejące warunki do uprawiania turystyki aktywnej czy ludowe obrzędy i związane z nimi imprezy kulturalne, które wskazują na aktywność społeczną mieszkańców.

W 2013 r. udział wydatków gmin wchodzących w skład LGD na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego stanowił 2,25% wydatków ogółem. Był to wynik niższy niż w Polsce (3,79%) i województwie małopolskim (3,91%).

Dostępność obiektów rozpowszechniania kultury na terenie działania LGD jest bardzo niska dla mieszkańców obszaru. W obrębie LGD w 2013 r. działało zaledwie 5 ośrodków kultury (domy kultury, kluby, świetlice), 27 bibliotek, 1 kino oraz 2 muzea. Najwięcej w Mieście Limanowa (po 1 z każdego rodzaju obiektów), najmniej w gminach Tymbark i Słupnice (po 1 bibliotece).

8. Zagospodarowanie przestrzenne, gospodarka komunalna, ochrona środowiska

Obszar działania LGD obejmuje obszar 67 989 ha. Największą część zajmują użytki rolne – 55,55% oraz grunty leśne i zadrzewione – 39,65%. Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią 3,88% całkowitej powierzchni obszaru.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego klasyfikuje Miasto Limanowa jako ośrodek ponadlokalny pierwszego stopnia, a pozostałe miejscowości jako ośrodki ponadlokalne trzeciego stopnia⁵. Na układ przestrzenny obszaru LGD wpływ ma ukształtowanie terenu wynikające z położenia w obrębie Beskidu Wyspowego, którego charakterystyczną cechą są m.in. brak długich pasm górskich, występowanie odosobnionych szczytów o wysokościach bezwzględnych do 1 170 m. n.p.m., duże wysokości względne, strome stoki, głęboko wcięte doliny, różnorodność flory i fauny oraz lesistość⁶.

W 2013 r. na obszarze LGD oddano do użytkowania 38 nowych budynków ogółem w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców – był to wynik wyższy niż w Polsce (26) i województwie małopolskim (28). Ilość nowych budynków mieszkalnych oddanych do użytkowania na 10 tys. ludności w tym samym roku wynosiła 32, i również była wyższa niż w Polsce (20) i województwie małopolskim (24). W latach 2009–2013 zarówno wśród budynków oddanych do użytkowania ogółem, jak i budynków mieszkalnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców widoczny był trend wzrostowy, wyższy niż w Polsce i województwie małopolskim.

Udział procentowy osób korzystających z wodociągu w 2013 r. na obszarze LGD stanowił 46,1% ludności ogółem i był ponad dwukrotnie niższy niż w Polsce (88%) i województwie małopolskim (76,4%). Udział procentowy osób korzystających z kanalizacji na obszarze LGD wynosił 27,9% i był niższy niż w Polsce (65,1%) i województwie małopolskim (56%). W latach 2009–2013 udział procentowy osób korzystających z sieci kanalizacyjnej systematycznie wzrastał (od 20,8% w 2009 r.).

Obszary prawnie chronione na terenie LGD zajmują 45 343 ha, co stanowi 66,69% całkowitej powierzchni. Do najważniejszych terenów chronionych na obszarze LGD należą:⁷

- Rezerwat przyrody „Mogielica” (Gmina Dobra, Gmina Słopnice),
- Rezerwat przyrody „Śnieżnica ” (Gmina Dobra),

⁵ Strona internetowa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, *Raport o Stanie Zagospodarowania Województwa Małopolskiego 2010*, www.malopolskie.pl.

⁶ Kondracki J., *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.

⁷ Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, crfop.gdos.gov.pl.

- Rezerwat przyrody „Kostrza” (Gmina Jodłownik, Gmina Limanowa),
- Gorczański Park Narodowy (Gmina Kamienica),
- Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu (Gmina Laskowa, Gmina Słopnice, Gmina Kamienica, Gmina Limanowa, Gmina Tymbark, Gmina Łukowica),
- 3 pomniki przyrody.

Na terenach LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska” leżą obszary specjalnej ochrony Natura 2000⁸:

- Łososina PLH 120087 (gminy: Tymbark, Słopnice, Laskowa, Limanowa),
- Ostoja Gorczańska PLH 120018 (gminy: Kamienica, Dobra, Słopnice),
- Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego PLH 120052 (gminy: Łukowica, Jodłownik, Dobra, Słopnice, Laskowa, Limanowa),
- Środkowy Dunajec z dopływami PLH 120088 (gminy: Łukowica, Kamienica),
- Tarnawka PLH 120089 (gmina: Jodłownik).

W 2013 r. wydatki gmin wchodzących w skład LGD na ochronę środowiska i gospodarkę komunalną stanowiły 8% wydatków ogółem. Był to wynik taki sam, jak w województwie małopolskim i wyższy niż w Polsce (7%). Średnia wydatków gmin wchodzących w skład LGD na ochronę środowiska i gospodarkę komunalną w latach 2009–2013 stanowiła 7,21% i była wyższa niż w Polsce (6,87%) i województwie małopolskim (6,99%).

9. Innowacyjność

Zjawisko innowacji jest nierozłącznie związane z pojęciem zmiany, nowości, reformy czy też idei postrzeganej jako nowa. Za innowacje uważa się najróżniejsze fakty, procesy i zjawiska o charakterze technicznym, organizacyjnym, społecznym lub psychologicznym⁹. Parametrem obrazującym innowacyjność danego obszaru jest ilość podjętych działań w kierunku rozwoju nowoczesnych technologii, budowy infrastruktury sfery badania i rozwój (B+R), społeczeństwa informacyjnego. Wszystkie z wymienionych działań realizowane były w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (POIG) na lata 2007–2013.

Na obszarze działania LGD w latach 2007–2013 realizowano 49 projektów w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka¹⁰.

⁸ Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Natura 2000, natura2000.gdos.gov.pl.

⁹ Strona internetowa Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Portal Innowacji, www.pi.gov.pl.

¹⁰ Strona internetowa Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, Wyszukiwarka projektów realizowanych w ramach Programu Innowacyjna Gospodarka, www.projekty.poig.gov.pl.

W województwie małopolskim liczba złożonych wniosków w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców w ramach POIG wynosiła 154,74, co sytuowało województwo na drugim miejscu w Polsce, po województwie mazowieckim. Stosunek liczby zawartych umów o dofinansowanie do liczby wniosków o dofinansowanie poprawnych formalnie wynosił 33,69%. Liczba podpisanych umów w województwie małopolskim na 100 tys. mieszkańców wynosiła 52,13, i był to wynik wyższy niż w Polsce (46,90), wartość podpisanych umów wynosiła 962 922 690,40 euro, co daje 286,53 euro na 1 mieszkańca¹¹.

W badaniu pt. *e-administracja w oczach internautów* zrealizowanym na zlecenie Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji w 2014 r. w województwie małopolskim jako preferowany sposób załatwiania spraw urzędowych Internet wybrało 39% ankietowanych, co stanowiło wynik wyższy niż w Polsce (38%). 77% badanych w województwie małopolskim wskazało, iż instrukcja dotycząca ostatniej sprawy załatwianej przez Internet była zrozumiała lub raczej zrozumiała, był to wynik słabszy niż w Polsce (84%)¹².

Innym istotnym parametrem obrazującym innowacyjność jest średni udział przedsiębiorstw innowacyjnych w ogólnej liczbie przedsiębiorstw, która w 2013 r. w województwie małopolskim wynosiła 14,9%, a w Polsce 14,3%.

---

¹¹ Strona internetowa Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju, Portal Funduszy Europejskich, Program Innowacyjna Gospodarka, *Sprawozdanie Roczne z realizacji POIG 2007–2013 w 2014 r.*, www.poig.2007-2013.gov.pl.

¹² *E-administracja w oczach internautów 2014*, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Listopad 2014.

Spis tabel

Tabela 1 Podstawowe dane na temat gmin tworzących LGD „Przyjazna Ziemia Limanowska”.....	5
Tabela 2 Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013	8
Tabela 3 Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013	8
Tabela 4 Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 000 ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013	9
Tabela 5 Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą na 1 000 ludności w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013	9
Tabela 6 Liczba osób bezrobotnych oraz liczba osób w wieku produkcyjnym w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz na obszarze LGD w 2013 r.....	12
Tabela 7 Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców w latach 2009–2013 w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz średnia dla LGD w latach 2009–2013	12
Tabela 8 Średnie wyniki ze sprawdzianu po 6 klasie szkoły podstawowej w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz w gminach LGD w latach 2010–2013	14
Tabela 9 Średnie wyniki z egzaminów kończących gimnazjum w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz gminach LGD w 2013 r.	15

Spis wykresów

Wykres 1 Struktura ludności według płci i wieku na obszarze LGD w 2013 r.	6
Wykres 2 Udział ludności wg ekonomicznych grup wieku w % ludności ogółem – porównanie dla Polski, województwa małopolskiego, powiatu limanowskiego i średniej gmin LGD w 2013 r.....	7
Wykres 3 Dochód podatkowy w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Polsce, województwie małopolskim, powiecie limanowskim oraz na obszarze LGD w 2013 r.	10

Bibliografia

1. e-administracja w oczach internautów 2014, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Listopad 2014.
2. Kondracki, J., *Geografia regionalna Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998.
3. Strona internetowa Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, crfop.gdos.gov.pl.
4. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl.
5. Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, www.nid.pl.
6. Strona internetowa Natura 2000, natura2000.gdos.gov.pl.
7. Strona internetowa Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Krakowie, www.oke.krakow.pl.
8. Strona internetowa Portal Innowacji, www.pi.gov.pl.
9. Strona internetowa powiatu limanowskiego, www.powiat.limanowa.pl.
10. Strona internetowa Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, www.projekty.poig.gov.pl.
11. Strona internetowa Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, www.poig.2007-2013.gov.pl.
12. Strona internetowa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego, www.malopolskie.pl.